

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет культури і мистецтв

ЗАТВЕРДЖЕНО
Завідувач кафедри культурології
_____ проф. В. Ю. Головей
протокол № 12 від 27 травня 2021 р.

ПРОГРАМА
вступного випробовування
на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
підготовки доктора філософії (PhD)
Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальності 034 «Культурологія»

Пояснювальна записка

Програма розроблена для підготовки до вступного випробовування до аспірантури зі спеціальності «Культурологія» (третій рівень освіти підготовки доктора філософії (PhD) з культурології). У програмі викладено основні вимоги до підготовки потенційних аспірантів, які мають ступінь магістра культурології.

В основі програми – зміст базових культурологічних курсів, адаптованих для підготовки до вступу в аспірантуру. При розробці програми враховано матеріали сучасних підручників, посібників та хрестоматій з культурології, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. При складанні програми також використано передовий досвід викладання культурології у провідних ВНЗ України (КНУ ім. Шевченка, НаУКМА, АКККиМ та ін).

Вступне випробування з культурології має на меті перевірку вмінь вступників до аспірантури самостійно аналізувати культурні феномени та процеси в історичній та духовно-ціннісній площинах; тенденції актуального культурного середовища в Україні та світі; соціокультурні та політико-ідеологічні фактори, які обумовлюють актуальність культурологічних досліджень; специфіку і різноманітність сучасних культурологічних парадигм; а також застосовувати набуті культурологічні знання для вирішення конкретних професійних завдань; вміло користуватися усім арсеналом методів і методик наукових досліджень.

Вступники до аспірантури на іспиті повинні розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань і показати при цьому:

- знання першоджерел та вміння використовувати їх змістовні ідеї при аналізі актуальних культурологічних проблем;
- володіння методологічними принципами та категоріальним апаратом культурологічного аналізу;
- вміння аргументовано й логічно викладати свої погляди.

Вступне випробування з культурології включає питання з курсів історії світової та української культури, історії зарубіжної та вітчизняної культурологічної думки, філософії культури, естетики та філософії мистецтва. Ці завдання відповідають кваліфікаційним вимогам до фахівця підготовленого відповідно до освітньо-професійної програми напряму «Культурологія».

Кафедрою розроблені такі критерії оцінки знань:

1. Оцінки “відмінно” заслуговує відповідь, яка виявляє всебічне і глибоке знання базових засад культурології, включаючи ґрунтовні знання джерел, основної та додаткової навчально-наукової літератури; вільну орієнтацію у культурознавчій проблематиці, самостійність і аналітичний характер мислення. Відповіді на всі питання білета та додаткові питання мають вичерпний характер.
2. Оцінка “добре” передбачає наявність ґрунтовних знань в обсязі навчальної програми, знань основних джерел та матеріалів з додаткової літератури, ключових культурологічних проблем.
3. Оцінка “задовільно” означає, що той, хто складає іспит, володіє знаннями в обсязі навчальної програми, знає основні джерела та культурологічну проблематику.
4. “Незадовільно” виставляється за відсутності знань джерел та основних проблем культурологічної проблематики.

Тематичний виклад змісту дисципліни

ТЕМА 1 ПРЕДМЕТ КУРСУ КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Визначення поняття «культура» та історичний розвиток його змісту. Теоретичне та повсякденне розуміння культури, культурності та культурної діяльності. Основні форми культурної діяльності. Нерозривність антропо-, соціо- та культурогенези. Взаємодія культури і природи. Перетворення зовнішньої природи в предмет людської діяльності. Структура культури. Проблеми класифікації та типології культур. Поняття «світова культура».

Взаємозв'язок загальнолюдського, етнічного та регіонального в культурі. Релігія та духовна культура. Мораль, право, політика та ідеологія в системі культури. Культура і цивілізація. Культура як форма накопичення, матеріалізації та трансляції життєвого досвіду, як засіб формування і розвитку діяльних здібностей індивіда. Опредмечення, розпредмечення і відчуження в культурі. Культура і творчість. Методологічні принципи аналізу історії культури як наукової дисципліни. Системні та допоміжні методи дослідження історії культури. Міждисциплінарні зв'язки історії культури, соціології, етнографії, мистецтвознавства, семіотики, психоаналізу та філософії.

Література

- Бубер М. Проблема человека. Перспективы.— М., 1989.
- Вейнберг И. П. Человек в культуре древнего Ближнего Востока.— М., 1986.
- Григорьева Т. П. Образы мира в культуре: встреча Запада с Востоком. // Культура. Человек и картина мира.— М., 1987.
- Кассирер Э. Опыт о человеке: Введение в философию человеческой культуры // Проблема человека в западной философии.— М., 1988.
- Левчук Л. Т. Історія світової культури. Культура світових регіонів.— К., 1997.
- Лотман Ю. М. Статті по типології культури.— Тарту, 1970.
- Маркарян Э. О. Теория культуры и современная наука.— М., 1983.
- Романов В. И. Историческое развитие культуры.— М., 1991.
- Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Навчальний посібник. (Бичко А. К., Гнатенко П. І., Феоктистов А. М. та ін.)— К., 1993.
- Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Підручник (Горбач Н.Я., Геллей С. Д., Росінська З. П. та ін.) — Львів, 1992.
- Теорія світової культури. Підручник. / Левчук Л.Т., Панченко В.І., Шинкаренко І. В. та ін.— К., 1994.
- Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича.—К., 1993.

ТЕМА. 2 КЛАСИЧНІ ТА СУЧАСНІ ТЕОРІЇ КУЛЬТУРИ

Міфологічні уявлення про закономірності культурно-історичного процесу в Стародавньому Єгипті, Стародавній Індії (Веди), Вавілоні та Ассирії (епос про Гільгамеша). Буддизм і культура. Уявлення про закономірності розвитку культури в філософії Сократа, Платона і Арістотеля. Антиномія культури і природи у софістів, стоїків, епікурейців та кініків. Культурно-історичний антропоцентризм у вченні Конфуція. Концепція історичного коловороту Сима Цяня та його історія культури. Іудео-християнська теологія історії в Біблії. Вселенський характер християнства та його ставлення до різних народів, їх вірувань та культури. Діалектика «Града земного» та «Града Божого» в історіософії Августина Блаженного. Провіденціалістська концепція культурно-історичного розвитку Ж. Боссюе. Європейське Відродження і гуманістична концепція культури. Теорія циклічного розвитку культури Дж. Віко. Ідеї прогресу культури в філософії Вольтера та Кондорсе. Протиставлення природи культурі та цивілізації в філософії Ж.-Ж. Руссо. Теоретична розробка проблем культури в працях Г. Е. Лессінга, Ф. Шіллера, Й. В. Гете. Теорія світового культурно-історичного процесу в філософії культури Й. Г. Гердера. Філософія історії Г. В. Ф. Гегеля. Проблема співвідношення загальнолюдської та національної культури у філософії культури німецького романтизму. Філософські та культурологічні праці Ф. В. Шеллінга, Ф. Шлейерахера, братів Шлегелів. Теорія культурно-історичного процесу в соціально-економічному вченні К. Маркса і Ф. Енгельса. Концепція причинної залежності культури від матеріального виробництва. «Базис» і «надбудова». Теорія суспільно-економічних формацій. Концепція своєрідності національного розвитку в ідеології раннього слов'янофільства. Філософія культури російського «грунтівництва» у творчості Ф.М.Достоевського, А.О.Григор'єва, М.М.Страхова. Теорія культурно-історичних типів М. Я. Данилевського. Концепція релігійно-культурних типів К. М. Леонтьєва. Проблеми розвитку національної культури в працях учасників Кирило-Мефодіївського братства. Культурологічні погляди М.О.Куліша. Культурно-історичні концепції М. П. Драгоманова. Проблеми закономірностей розвитку культури в працях І.Я.Франка. Соціологічна концепція культурно-історичного процесу М.С.Грушевського, Д. Донцова, М.К.Зерова, М. Г. Хвильового. Проблеми культурно-історичного розвитку в російській суспільно-політичній думці кінця XIX — початку XX ст. Культурологічні та історіософські побудови євразійців. Ірраціоналістська концепція культури в «філософії життя» Ф. Ніцше і проблеми розвитку європейської культури. Ціннісна

теорія культури В. Віндельбанда та Г. Ріккєрта. Концепція замкненого розпитку культур О. Шпенглєра та п вплив на сучасну європейську культурологію. Концепція локальних цивілізацій А. Дж. Тойнбі. Філософія культури К. Яспєрса. Філософія культури М. Гайдеггєра. Антитеза масової та елітарної культури в філософії Х. Ортеги-і-Гассєта. Соціологія культури М. Горькаймера, Т. Адорно, Г. Маркузе, Ю.Габермаса. Культурантропологія Б. Малиновського, К. Леві-Стросса, Е.Фромма. Теологічна культурологія П.Тейєра де Шардена. Концепція світоглядної кризи західної культури А. Швейцєра. Культурологічні концепції Т. Манна, Г. Гєссє. Сучасні месіанські та етноцентричні концепції культури в країнах, що розвиваються (негритюд, індеанізм тощо). Теорія соціальної комунікації в культурології Х. Мак-Люєна. Концепція аудіовізуальної культури А. Моля, Г.Лассуєлла, В. Шрамма. Теорія технологічного детермінізму культури та цивілізації У. Ростоу, Д. Белла, З. Бжезинського, О. Тофлера, Ж. Фурастьє. Римський клуб та його альтернативи технологічного прогрєсу. Глобальні проблеми та їх відображення в новітній філософії культури.

Література

- Асмус В. Ф. Античная философия. — М., 1976.
Бєрдєєв Н. Смысл истории. — М., 1990.
Борковский Н.Я. Романтизм в Германии.—Л, 1973.
Вико Дж. Основание новой науки об общей природе наций. — М.. 1940.
Гердер Й. Г. Идеи к философии истории человечества.- М-, 1977.
Данилевский Н.Я. Россия и Европа. — М., 1991.
Донцов Д. Росія чи Європа.— К., 1992.
Исход к Востоку. Утверждение евразийцев.- София, 1921.
Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури.— К, 1992.
Тойнби А. Постигание истории.— М., 1991.
Фромм Э. Бегство от свободы.— М., 1990.
Хейзинга И. Homo Ludens.— М., 1992.
Шпенглер О. Закат Европы.- Новосибирск, 1993.

Тема 3. КУЛЬТУРА В УМОВАХ РОДОПЛЕМІННОГО ЛАДУ

Специфіка вивчення культури первісного суспільства. Історичні, археологічні, етнографічні, антропологічні та інші джерела вивчення культури первісного суспільства.

Періодизація історії первісного суспільства. Кам'яний вік (палеоліт, мєзоліт, неоліт). Енеоліт. Бронзовий вік. Залізний вік. Загальна періодизація вивчення культури первісного суспільства: становлення, розквіт (зрілість) та розклад первісного суспільства. Праобщина — початкова форма організації суспільства. Виникнення людського суспільства. Збирання, мисливство — основа життя найдавніших людей. Перші знаряддя праці. Завершення процесу антропогенезу. Расова диференціація. Колективний спосіб життя первісних людей. Родова община. Розвиток духовного життя первісної людини. Мова. Виникнення мистецтва. Елементи раціоналістичного світогляду. Ранні форми релігії: фетишизм, тотемізм, магія анімізм.«Неолітична революція». Значення виникнення землеробства та скотарства. Кераміка. Образотворче мистецтво. Ускладнення релігійних культів.Вік металів: бронзовий вік, залізний вік (ранній залізний вік). Перший в історії людства суспільний поділ праці. Соціальні та культурні зрушення. Розвиток ремісничої діяльності. Прогрес раціональних знань. Нові форми мистецтва. Подальший розвиток духовної культури. Культура стародавнього населення України. Значення культури первісного суспільства в історії світової культури.

Література

- Алексєєв В. П. Становление человечества. — М.,1984.
Алексєєв В. П., Першиц А.И. История первобытного общества. — М., 1990.
Всеобщая история искусств.— М.,1956. Т.1.
Пономарьов Анатолій. Українська етнографія. Курс лекцій. — К., 1994.
Семенов Ю. И. На заре человеческой истории. — М.,1989.
Тайлор Э. Б. Первобытная культура. — М., 1989.
Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Навчальний посібник (Бичко А.К., Гнатєнко П.І., Феоктистов А.М. та ін.). — К., 1993.
Токарев С. А. Ранние формы религии. — М., 1990.

ТЕМА 4. КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Поняття, територіальні та історико-хронологічні рамки культур Стародавнього Сходу. Природно-кліматичні та соціально-економічні чинники виникнення та розвитку, спільні риси культур Стародавнього Сходу. Основи світогляду та релігійні уявлення. Вплив культур Стародавнього Сходу на розвиток світового культурного процесу. Стародавній Єгипет. Формування релігійної, етичної, наукової, художньо-естетичної сфер культури. Єгипетський канон. Співвідношення новацій і традицій в культурі. “Амарнський період”: культурний зміст і політичне значення реформи фараона Ехнатона. Пізня доба. Взаємовплив культур. Нові явища в культурі елліністичного і римського Єгипту. Месопотамія. Культура Шумеру. Міфологія Шумеру—основа світогляду в культурах держав Месопотамії. Особливості художньо-образного віддзеркалення світу. Специфіка культурних традицій Ассирії. Епос про Гільгамеша — фундаментальний текст шумеро-вавилонської культури. Культура Вавилону. Найважливіші пам'ятки літератури, архітектури, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва давньої Месопотамії. Специфічні особливості функціонування універсальних механізмів культури (традиція, ритуал та інші), притаманні культурам Стародавнього Сходу. Роль символу в культурах Сходу. Картина світу в культурах Месопотамії та Стародавнього Єгипту: риси спільності та відмінності. Взаємодія та взаємовплив культур: Месопотамія — Іудея, Месопотамія — Давня Греція. Підходи, теорії та методи дослідження культур Стародавнього Сходу, що існують в культурології. Єгиптологія як розділ культурології.

Література

- Афанасьєва В., Луконин В., Померанцева І. Искусство Древнего Востока.— М., 1976.
Белицкий М. Забытый мир шумеров.— М., 1980.
Древние цивилизации.— М., 1989.
Заблоцкая Ю. История Ближнего Востока в древности.— М., 1989.
История зарубежного искусства.— М., 1983.
Матье М. Древнеегипетские мифы.— М., 1956.
На ріках вавилонських: 3 найдавніших літ Шумеру, Вавилону, Палестини.— К., 1991.
Оппенгейм А. Л. Древняя Месопотамия.— М., 1980.
Поэзия и проза Древнего Востока.— М., 1973.
Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Навчальний посібник. (Б і ч к о А. К., Гнатенко П. 1., Феоктистов А. М. та ін.)— К., 1993.

ТЕМА 5 АНТИЧНІСТЬ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Кріто-мікенська культура — колиска європейської цивілізації. Зміст поняття «античність». Поліс як основна форма культурного буття. Основні особливості культурної і соціальної єдності полісу («вербальність», “прилюдність”, “подібність громадян” тощо). Гомер і Гесіод: фольклорний і поетичний способи відтворення міфу. Моделююча функція античної міфології. Основні риси античної демократії та їхній вплив на культуру. Античний космос і його культурні моделі. Антропоморфізм античного мислення. Культові джерела античного театру (діонісійство). Антична література: жанри і стильові особливості. Еволюція художньої творчості від “техне” до мистецтва. Епоха еллінізму як криза полісної культури і екстенсивне розповсюдження моделей в середземноморській ойкумені. Давньоєврейська культура, її вплив на культуру регіону. Синкретичні форми грецької культури (вплив східнокультурних мотивів). Греція і Римська імперія. Грецька античність як культурний ідеал Новітнього часу. Античні традиції в пізніших культурних епохах. Ареал розповсюдження античної культури на теренах України: характер культурних контактів та їхня роль у формуванні протоукраїнської культури. Культура Давнього Риму. Еволюція політичної системи від Республіки до Імперії як віддзеркалення трансформації давньоримської культури. Людина в римській культурі. Римський історичний міф та римська історіографія. Римський портрет. Культура римського побуту. “Римська ідея” як соціокультурна домінанта. Культура етрусків і Рим.

Література

- Античная Греция. В 2-х томах.— М., 1983.
 Античная литература. Греция. Хрестоматия в 2-х томах.— М., 1989.
 Античная литература. Рим. Хрестоматия.— М., 1988.
 Античная культура и современная наука.— М., 1985.
 Дмитриева Н. А., Акимов Л. И. Античное искусство.- М., 1988.
 Древние цивилизации.— М., 1989.
 Грейс Р. Мифы древней Греции.— М., 1992.
 История зарубежного искусства.— М., 1983.
 Полевой В. М. Искусство Греции. Древний мир.— М., 1981.
 Боннар А. Греческая цивилизация. В 3-х томах.— М., 1992.
 Культура Древнего Рима. В 2-х томах.— М., 1985.
 Філософія. Курс лекцій: Навчальний посібник (Бичко І.В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін.)— К., 1993.
 Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій Навчальний посібник. (Бичко А. К., Гнатенко П. І., Феоктистов А. М. та ін.)— К., 1993.

ТЕМА 6. КУЛЬТУРА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Передумови формування середньовічної культури: зіткнення античної культури з варварським світом. Втягнення в сферу культури народів, що знаходились на периферії цивілізації. Проблема наслідування і розриву культури середньовіччя з греко-римським світом. Християнський світогляд як домінуюча парадигма середньовічної культури. Дуалізм християнського світогляду. Духовність як вияв сутності соціально-культурних явищ. Ретроспективність і традиціоналізм — визначальні риси середньовічного мислення. Проблема авторитету. Анонімність творчості. Універсалістський характер середньовічної культури. Культура Візантії. Соціально-економічні умови формування середньовічної культури. Становлення селянської агрокультури. Формування ієрархії соціальних верств. Роль християнської церкви в духовному житті суспільства. Папство та його концентруюча сила в умовах феодальної роздробленості. Монастирі як центри освіти. Виникнення монастирських і приходських шкіл (шартрська, ліонська, реймська). Художня культура середньовіччя, її релігійно-символічний характер. Базилика — тип ранньохристиянської храмової архітектури. Музика: григоріанські хорали. Ранньохристиянська теологія: апологетика і патристика (Климент Олександрійський, Ориген, Августин, Боецій). Ієрархізм феодального суспільства X—XII ст. Станова та ремісничая регламентація життя. Виникнення середньовічного міста. Середньовічний епос (“Пісня про Роланда», “Пісня про Сіда”). Схоластика — провідна течія філософії і теології в Середньовіччі. Питання про співвідношення знання та віри. Хрестові походи, їхнє значення в розширенні контактів з культурою арабського Сходу. Формування загальноєвропейського художнього стилю — романського. Поезія вагантів. Романська архітектура. Головні типи архітектурних споруд: храм, монастирський ансамбль, феодальний замок. Монументальна пластика (Собор Сен-Лазар в Отені, Бургундія). Романський живопис. Розвиток міст — центрів торгівлі і ремесел. Виникнення місцевого самоврядування. Інститут лицарства. Лицарство як моральний і естетичний ідеал епохи. Складові лицарської культури: куртуазність, лицарські турніри, лицарська література. Куртуазний роман. Поезія трубадурів, менестрелів та міннезінгерів. Тема кохання і подвигу. “Тристан та Ізольда” — класичний зразок лицарського роману. Виникнення європейських університетів (Оксфорд, Шартр, Паризький університет), їхня антисхоластична спрямованість. Ускладнення емоційного світу людини. Готичний архітектурний стиль (Собор Паризької Богоматері). Вдосконалення мистецтва книги. Книжкова мініатюра. Виникнення поліфонії в музиці. Дискант. Середньовічний театр: літургічна драма, народний театр. Народна культура середньовіччя.

Література

- Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса.— М., 1990.
 Бессмертный Ю. П. Феодальная деревня и рынок в Западной Европе XII-XIII веков.- М., 1989.
 Бычко А. К. У истоков христианского иррационализма- К, 1984.
 Бичко А. К., Бичко І. В. Феномен української інтелігенції: Спроба екзистенціального дослідження.-К, 1995.
 Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры - М. 1972.

- Европа в средние Века: экономика, политика, культура. — М., 1972.
История средних Веков. Хрестоматия: В 2-х томах, М. — 1972.
Жак ле Гофф. Цивилизация средневекового Запада. — М., 1992.
Лясковская О. А. Французская готика XII-XIV веков. Архитектура, скульптура, витраж- М., 1973.
Макаров А. Н. Світло українського бароко- К., 1988.
Поэзия вагантов- М., 1975.
Хейзинга Й. Осень средневековья. — М., 1988.
Ястрембицкая А. Л. Западная Европа XI-XIII вв. — М., 1978.

ТЕМА 7 КУЛЬТУРА ВІДРОДЖЕННЯ

Соціально-економічні передумови становлення культури Відродження. Перехід від селянської культури до міської. Зародження буржуазії та посилення її ролі в суспільстві. Розпад цехово-корпоративних зв'язків. Технічні відкриття: друкарський верстат, компас, артилерія, їхнє значення в зміні світогляду та соціальної психології.

Зростаюча розумової праці. Десакралізація знання. Поява нового типу - світського інтелектуала-гуманіста. Виникнення гуртків гуманістів. Антисхоластичне і антиклерикальне спрямування діяльності гуманістів. Мовно-філологічні студії. Відкриття Античності. Античність як ідеал. Розрив з середньовіччям. Нове відчуття історії. Тричленна схема історії: давній світ — середні віки — новий час. Принципова зміна світоглядних орієнтирів. Підвищення фактору часу. Людина як вища цінність. Орієнтація на природу і природне буття. Творчість Данте як натхненника гуманізму і першого поета Нового часу. Ф.Петрарка — родоначальник гуманістичного руху. Антропологізм гуманізму: розуміння людини як творця світу культури. К. Салютаті, Л.Бруні, Дж.Манетті, Л.Валла. Неоплатонізм як філософська основа ренесансного світогляду. Платонівська академія у Флоренції. Діяльність М.Кузанського. Втілення ренесансних ідеалів у мистецтві. Проторенесанс XIII-XIV віків. Розвиток елементів реалістичного художнього мистецтва. Раннє Відродження. Ренесансна теорія мистецтва (Альберті, Гіберті, Франческо, Леонардо да Вінчі). Відкриття законів лінійної перспективи. Поява нової архітектури: Бреннелескі і Альберті. Високе Відродження — кульмінація в розвитку ідейно-художніх принципів італійського Ренесансу. Творчість Боттічеллі, Рафаеля, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Джорджоне, Тіціана. Пізнє Відродження. Криза гармонійних ідеалів. Маньєризм. Ренесансний індивідуалізм. Н. Макєявеллі. Утопізм Т. Мора і Т. Кампанелли. Специфіка Північного Відродження. Гуманізм Е.Роттердамського. Реформація та її вплив на культуру Північної Європи. Ренесансне мистецтво Північної Європи. І. Босх, Я. Брейгель, А. Дюрер. Природничо-наукові студії. Відкриття в галузі медицини. Діяльність М.Коперніка, Й. Кеплера, Дж. Бруно. Зародження наукового світогляду. Епоха Відродження і українська культура.

Література

- Алпатов М. В. Художественные проблемы итальянского Возрождения. — М., 1976.
Баткин Л. М. Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. — М., 1978.
Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. — М., 1977.
Буркгард Я. Культура Италии в эпоху Возрождения. Т. 1 — 2.- СПб., 1904- 1906.
Дживелегов А. К. Очерки итальянского Возрождения. — М., 1929.
Культура Эпохи Возрождения и Реформации. — М., 1981.
Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения, — М., 1978.
Оссовская М. Рыцарь и буржуа. — М., 1987.
Сказкин С. Д. Избранные труды по истории. — М., 1973.
Типология и периодизация культуры Возрождения. — М., 1978.
Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і

ТЕМА 8 КУЛЬТУРА НОВОГО ЧАСУ

Культура Нового часу як продовження культурного розвитку, започаткованого епохою Відродження, так і створення нової системи культурних цінностей, пов'язаної з формуванням нових економічних і політичних структур. Нові тенденції в суспільному житті. Розвиток природничих наук (Бруно, Копернік, Галілей, Кеплер, Ньютон). Розвиток філософії. Нове розуміння світу і людини. Зміщення акцентів з ренесансного образу людини на образ людини — частини природи (Бекон, Гоббс). Спрямування філософії на об'єктивну природу (Декарт, Спіноза, Лейбніц). Відображення в мистецтві нового сприйняття світу і людини. Головні риси європейського мистецтва XVII ст. Зростання національних особливостей культурного життя. Розвиток та своєрідність основних стильових систем: бароко і класицизм. Універсализм, динамізм, метафоричність — найхарактерніші риси стилю бароко. Живопис (Караваджо, Ван Дейк, Рубенс, Веласкес). Скульптура (Берніні). Архітектура (Гваріні). Поезія (Джанбатіста). Музика (Монтеверді). Раціоналістичний характер мистецтва класицизму. Живопис (Пуссен). Досягнення архітектури. Становлення класичної музики. Провідна роль театрального мистецтва (Корнель, Расін, Мольєр). Ідейно-політична сутність Просвітництва. Нова світоглядна ситуація, зумовлена змінами в соціально-політичному та економічному житті. Виключна роль освіти й знання в розвитку людства — визначальна ідея культурного життя епохи Просвітництва. Формування трьох основних типів художнього мислення: класичного, романтичного та реалістичного. “Культ розуму”: обумовлений найбільшою активністю культурного життя насамперед у філософії та мистецтві. Сенсуалістичні та матеріалістичні тенденції англійського Просвітництва (Локк, Шефтсбері, Мандевіль, Хогарт). Провідне місце літератури (Дефо, Філдінг, Смоллетт). Демократичні ідеї та реалістичні тенденції французького Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Дідро, д'Аламбер, Гельвецій, Гольбах). Енциклопедична систематизація природничих наук, мистецтва та літератури, юриспруденції тощо. Розвиток ідей Просвітництва в Німеччині (Лессінг, Гердер, Форстер). Сприйняття та розвиток ідей Просвітництва при переході до нового етапу історії світової культури (Кант, Шіллер, Гете). Моралізаторський пафос духовної культури епохи Просвітництва.

Література

- Барг М. А. Эпохи и идеи: Становление историзма. — М., 1987.
- Барокко. Классицизм. Проблема стилей в западноевропейском искусстве XV-XVII веков- М., 1966.
- Бичко А. К., Бичко І. В. Феномен української імпелігесії. Спроба екзистенціального дослідження. — К., 1995.
- Всеобщая история искусств. — М., 1965, — Т. 4.
- Европейское просвещение и французская революция XVIII в — М 1988.
- История эстетической мысли. — М., 1985. — Т. 2.
- Макаров А. Світло українського барокко. — К., 1994. Проблемы Просвещения в мировой литературе. — М, 1970.
- Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Навчальний посібник. (Бичко А. К., Гнатенко П. І., Феоктистов А. М. та ін.)- К, 1993.
- Філософія. Курс лекцій. — К., 1994.

ТЕМА 9 ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА КУЛЬТУРА XIX І XX СТОЛІТЬ

Зміна світоглядних орієнтирів в кінці XVIII — на початку XIX ст. з просвітницького раціоналізму на плюралістичне світобачення в філософії, мистецтві, культурі в цілому в європейських країнах, пов'язана з промисловою революцією, успіхами науково-технічного прогресу, активізацією соціальних процесів у світі. Ствердження індивідуалізму в романтизмі, який характеризувався заміною утилітарних стандартів естетикою. Звідси — заклики до — «природного» буття, ворожість щодо міського життя, індустріалізації, протест проти будь-яких форм соціального «насильства» над особистістю (Руссо). Звідси ж захоплення романтиків сильними пристрастями, незалежно від їхнього соціального змісту, потяг до містицизму, що сприяло появі ідей націоналізму як визнання національної «неповторної» душі. Тому романтизм мав яскраво виражений національний характер. Він започаткований в Німеччині (праці школи Ієнських романтиків) і нерозривно пов'язаний з німецькою філософією; в Англії

— в пейзажному живописі (Фюзелі, Д.Тернера, прерафаелітів), творчості революційних романтиків — Байрон, Шеллі; у Франції — в творчості поетів та письменників від періоду реставрації до Віктора Гюго. В Україні романтизм сприяв національному пробудженню шляхом активізації інтересу до минулого, національне своєрідного. Зароджується цей рух на межі 20-х 30-х років у Харкові, в 30-х починається літературний романтичний рух у Галичині, в 40-х блискуче розгортається в лоні Кирило-Мефодіївського братства. Задушений жандармськими переслідуваннями, романтизм пробуджується у виданні журналу «Основи». (1861-1862 рр.) у Петербурзі і після цього завмирає як рух, проте не зникаючи з української культури та літератури. Широко представлений український романтизм у російській романтичній літературі (Рилєєв, Пушкін), у польській (Мальчевський, Залевський, Гоцевський, Міцкевич) та інших європейських літературах. Критичний аналіз соціальних протиріч у творчості видатних реалістів XIX ст. (Стендаль, Меріме, Бальзак, Діккенс, Теккерей, Бронте, Гайне та інших). Позитивістські ідеї, декадентські концепції (натуралізм, естетичні теорії парнасців, символістів). XX століття — початок нових культурних напрямків, що відображають процес самопізнання людини, відображення внутрішньої суперечливості в різних напрямках модернізму. Кубізм (з 1908 р.) як «звільнення від влади речей». Експресіонізм (1911) кольоровими, чорно-білими примітивними формами намагається передати внутрішній світ, його складність. Абстракціонізм (В. Кандинський в кн. «Про духовне в мистецтві»-, 1910 р., А.Богомазов в Україні) пропонує виразити глибинну суть буття певною асоціацією кольорових сполучень. Дадаїзм майже одночасно виникає в Швейцарії та США, вводить техніку колажу, запозичивши його у кубістів, з спонтанністю художнього самовираження, запозиченим у абстракціоністів, намагається зафіксувати психічний автоматизм, алогічність мислення та світовідчуження. В 1922 р. він зливається з сюрреалізмом, кредо якого сформульоване у маніфесті А. Бретона і реалізоване в творчості С. Далі, А.Рембо, Л. Арагона, І. Тангу та інших; зводиться до проголошення тотального бунту проти всіх форм культури та її внутрішнього змісту. Обґрунтування цих ідей рядом філософів XIX—XX ст. (А.Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд, К. Юнг), які стверджували жорстокість та абсурдність світу та самотність людини в ньому. В творчості М. Шагала, Т. Еліота, М. Пруста вони набувають конкретної реалізації. Створення нових форм (асоціації, колаж, спонтанність) як вираження «потoku свідомості», що знаходить відтворення в літературі — Дж. Джойс, А. Камю, Ф. Кафка та інші; в театральному мистецтві — Е. Йонеску, Ж.-П. Сартр, С. Беккет; в музиці — А. Шемберг, К. Штокгаузен та інші; в малярстві — С. Далі, О. Цадкін, О. Кокошко та інші. Зафіксований в культурі XX ст. «бунт» набуває соціальне руйнівної сили в міфологізації культури в тоталітарних режимах. Дегуманізація культури — в тоталітаризмі, в масовій культурі. Їх ідеологічна єдність — орієнтація на особистість, яка легко управляється і скеровується. Суперечливий характер масової культури — псевдореалізм, ескейпізм, міфологізм та інше. Екзистенціальне протистояння особистості в формі контркультурних явищ (рок, панк) та постмодернізму, який відрізняється лише зміною художньої стилістики (гіперреалізм, “фотоарт”, монтажні “відеосфекти”; в музиці — нова хвиля року та панків; в архітектурі — поп-архітектура, так званий “міжнародний стиль”). Взаємодія української та західноєвропейської культури в XIX — на початку XX ст. Ізоляція української культури від світової в часи панування тоталітарного режиму СРСР, розвиток української культури у діаспорі.

Література

- Берковский Н. Я. Романтизм в Германии.— Л., 1973.
- Быстрицкий Е. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие — К., 1991.
- Бычко А.К. Критический анализ философских концепций молодежного бунтарства.— К., 1985.
- Бычко А. К., Бычко І. В. Феномен української інтелігенції. Спроба екзистенціального дослідження.- К., 1995.
- Ивбулис В.Я. Модернизм и постмодернизм.— М, 1988.
- Камю А. Бунтующий человек.— М., 1990.
- Крнп'якевич І. П. Історія української культури.— Нью-Йорк, 1990.
- Левчук Л. Т. Психоанализ и художественное творчество. — К, 1980.
- Макс Вебер. Протестантська етика і дух капіталізму — К 1994.
- Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори.— К., 1994.
- Самосознание европейской культуры XX века.— М, 1991.

ТЕМА 10 СВІТОВІ СУЧАСНІ КУЛЬТУРНІ РЕГІОНИ ТА ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Єдність та розмаїття сучасної світової культури. Загострення всіх життєво важливих загальнолюдських проблем в кінці XX ст. і відображення цього в глобальних проблемах сучасності — загроза термоядерної війни та збереження миру на планеті, порятунок навколишнього середовища від екологічної катастрофи, рсі-улювання демографічних процесів, подолання тоталітарних ідей як на державному рівні, так і на рівні свідомості кожної особистості. Поняття культурних регіонів, їх взаємодія та взаємовплив. Європейсько — північноамериканський культурний регіон. Основні особливості культури цього регіону — спільність слліністично-римської спадковості в творенні європейської та північноамериканської культури. Специфіка етнонаціональних особливостей культур різних народів. Зв'язок з конфесійними напрямками — католицизмом, православ'ям, протестантизмом і вплив цього зв'язку на специфіку культур. Роль Європи в історії світової культури та вплив її на культуру інших регіонів. Арабомусульманський культурний регіон. Становлення культури, зв'язок з релігіями — ісламом, зороастризмом. Особливості розвитку культури народів цього регіону. Епоха Східного Ренесансу як розвиток світської культури, науки, поезії; особливості арабо-мусульманської філософії, суспільно-політичної думки, мистецтва та культури. Сучасний ісламський фундаменталізм та модернізм в ісламі і відображення їх концепцій в культурі та мистецтві сучасних народів. Китайська культура та релігія (конфуціанство, даосизм, легізм, синтоїзм). Вплив Китаю на інші країни та народи світу. Індійський культурний регіон. Особливості розвитку цієї культури, її зв'язок з релігійними течіями та вплив на філософську, суспільно-політичну та мистецьку думку народів регіону. Зміни соціальних орієнтацій в епоху кастового ладу, брахманізму, буддизму, індуїзму, джайнізму. Специфічні риси історії, соціальної організації, культури індійського регіону. Африканський культурний регіон. Різноманітність релігійних вірувань, етнічних культур. Особливості світоглядно-філософських та суспільно-ідеологічних концепцій. Теорії африканської самобутності — негритюд, «чорне християнство». Латиноамериканський культурний регіон. Складний процес формування латиноамериканської культури. Етнокультурні традиції аборигенів, їхнє поєднання з елементами європейської, африканської культур. Особливості світоглядно-філософського та суспільно-ідеологічного змісту цих культур. Співвідношення національної та загальнолюдської культури. Різновиди взаємодії національних культур: діалог, взаємозбагачення, асиміляція (природна та насильницька). Субкультури в межах національної культури. Національний менталітет і національна культура. Форми подолання кризи національної культури.

Література

- Античность как тип культуры.— М., 1988.
Африка: культура и общественное развитие.— М., 1984.
Барг М. Л. Эпохи и идеи. Становление историзма.— М., 1987.
Бонгард-Левин Г. М. Древнеиндийская цивилизация: философия, наука, религия.— М., 1980.
Васильев Л. С. Культы, религии, традиции в Китае.— М., 1970.
Кертман Л. Е. История культуры стран Европы и Америки (1870-1917).— М., 1987.
На ріках Вавілонських. З найдавнішої літератури Шумеру, Вавілону, Палестини.— К., 1991.
Пономарьов А. Українська етнографія. Курс лекцій.— К., 1994.
Самосознание европейской культуры XX века. Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе.— М., 1991.
Теорія світової культури. (Левчук Л. Т., Панченко В. І., Шинкаренко І. В. та ін.)— К., 1994.
Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Підручник (Горбач Н. Я., Гелей С. Д., Росінська З. П. та ін.)— Львів, 1992.
Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій. Навчальний посібник. (Бичко А. К., Гнатенко П. І., Феоктистов А. М. та ін.)— К., 1993.
Філософія: Курс лекцій. (Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін.)— К., 1994.
Чижевський Д. Історія української літератури. Від початку до доби реалізму.— Тернопіль, 1994.

ТЕМА 11 ПРЕДМЕТ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ

Українська культура — сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених українським народом упродовж його становлення та історичного розвитку. Геополітична зумовленість української культури. Територіально-культурна своєрідність регіонів. Конфесійні впливи на українську культуру. Взаємодія та взаємозв'язки української та інших етнічних культур від найдавніших часів до сьогодення. Історична розбудова української ментальності, утвердження національної самосвідомості в духовному житті (епосі, фольклорі, професійному мистецтві, у сфері суспільної думки). Розробка цієї проблематики в етнографічних, історичних, філософських студіях учених України та діаспори. Українська національна ідея: її трактування в політиці, літературі, публіцистиці ХХ ст. Національний характер та національний менталітет. Риси українського національного менталітету: культурний поліфонізм, антеїзм, кордоцентризм, інтравертність. Українські національні архетипи в історичному контексті. Зміни світоглядних орієнтацій національного менталітету протягом історичного розвитку народу. Національна історія та духовне життя українців. Мова, релігія, мистецтво, наука, філософія. Проблема історичної періодизації української культури та принципи класифікації етнокультурних явищ. Основні напрямки сучасного етапу національно-культурного відродження в Україні.

Література

- Антонович В. Про козацькі часи на Україні.— К., 1881.
- Бычко А. К. Бичко Б. І. та ін. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій.— К., 1993.
- Булатов М. О. Категория философии и категории культуры.— К., 1986.
- Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть.— К., 1991.
- Кононенко П. П. Українознавство.— К., 1996.
- Корнієнко Н. М. Українська та російська ментальність: проекція в сучасне. // Слово і час.— 1996.— № 7
- Крымский С. Б., Парохонский Б. А., Мейзерский В. М. Эпистемология культуры.— К., 1993.
- Кучерук Д. Ю. Україна в контексті культурно-історичних доль слов'ян. // Історія світової культури. Культура світових регіонів.— К., 1997.
- Крип'якевич І. П. Історія української культури.— Нью-Йорк, 1990.
- Липа Ю.І. Призначення України.— Львів, 1992.
- Мойсеїв І. Храм української культури. Філософія семіосфери.— К., 1995.
- Наулко В. І., Артюх Л. Ф., Горленко В. Ф. та ін. Культура і побут населення України.— К., 1993.
- Огієнко І. Українська культура.— К., 1991.
- Семчишин Мирослав. Тисячоліття української культури.— К., 1993.
- Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича.— К., 1993.
- Українська культура: історія і сучасність.— Львів, 1994.
- Феномен української культури: методологічні засади осмислення.— К., 1996.
- Чижевський Д. Культурно-історичні епохи.— К., 1978.
- Шевчук В. О. Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе.— К., 1993.
- Шкляр Л. Є. Етнос і соціум.— К., 1993.
- Шлемкович М. Загублена українська людина.— К., 1992.

ТЕМА 12 ЕТНОКУЛЬТУРНА ПЕРЕДІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЮДНОСТІ

Неолітична та енеолітична культури на території України. Первісні вірування, їх родоплемінна орієнтованість. Тотемічні та анімічні уявлення: Богиня-мати, Бог-бик, Бог-змій. Матеріальна культура. Курганний поховальний обряд. Трипільська культура, ремінісценції щодо її побутових форм у традиціях українського села. Культури енеоліту-бронзи та міфологія героїчного періоду. Культ коня та зброї. Праслов'янська та праукраїнська людність. Культури шнурової кераміки, тишинецько-комарівська, білогрудівська. Зміни в соціальній структурі родоплемінних об'єднань (жерці, воїни, общинники) та ієрархічна побудова міфологічної системи (боги трьох світів). Автохтонне населення території України та інокультурні впливи. Втручання кочових племен. Праукраїнська культура та скіфські впливи. Чорноліська та мілоградська культури. Асиміляція грецько-скіфських еталонів та критеріїв у матеріальній та

ритуальній культурі племен лісостепових теренів України. Боротьба з сарматами та їх поступова слов'янізація. Діалог з кельтською протоцивілізацією. Пшеворсько-заруби-нецька культура. Зв'язки з пізньоантичним світом. Експансія у степову зону України тюркомовних народів. Навали гуннів, аварів, болгар. Хазарський каганат. Салтівська культура. Навали готів. Християнська культура Візантії та її просування на північ. Культура антів-полян та давніх русів. Черняхівська культура. Виникнення етнонімів «рос», «рус». Соціально-економічний стан давньоруських племен доби державотворення: розвиток ремесел (гончарства, гутництва, чорної металургії), зміни у політичній організації, побудова міст. Закладення Києва. Міфологія: диференціація пантеону богів стосовно їх відношення до, сфер соціально-культурного життя (Перун, Род, Велес). Ведовство та волхвання жерців. Святилища-капища. Хтонічний та героїчний напрямки поганських вірувань, їх відлуння у пізнішій українській культурі. Категорія героїчного, її аксіологія та. спрямованість (герой-коваль, герой-орач). Форма та семантика обрядових дій, сезонно-календарна обрядовість. Зв'язок аграрно-побутових традицій, етнічних ритуалів українців з пра-українською, праслов'янською стадією культури. Естетико-художнє втілення світоглядно-міфологічних змістів в культурі давнього населення України: образотворчі, декоративні, музично-фольклорні компоненти; культури давніх русичів. Обрядова поезія. Архетипи української культури: расові, історичні, географічні, соціопсихічні, геополітичні чинники, їх формування. Зародження базових рис українського національного характеру (антеїзму, індивідуалізму, кордоцентризму, поліфонізму тощо).

Література

- Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. — К., 1992.
- Бычко А. К. Народная мудрость Руси (анализ философа) — К, 1988.
- Історія релігії в Україні: В 10 томах, Т. 1. — К, 1996.
- Космос древньої України. — К., 1992.
- Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. — К; 1994.
- Лозко Галина. Українське народознавство. — К., 1995.
- Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу- К, 1994.
- Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. — К, 1992.
- Павленко Ю. В. Передісторія давніх Русів у світовому контексті. — К, 1994.
- Петров В. П. Походження українського народу. — К, 1992.
- Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. — К., 1993.
- Пономарьов А. П. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій.- К, 1996.
- Русанівський В. М., Вєрвєс Г. Д., Гончаренко М. В. та ін. Культура українського народу. Навч. посібник. — К, 1994.
- Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси. — М, 1988.
- Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. — М., 1981.
- Семчишин М. Тисячоліття української культури. — К., 1993.
- Українська художня культура: Навч. посібник. — К., 2008.
- Українці: Народні вірування, повір'я, демонологія. — К., 2012.
- Чмихов О. М., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. та ін. Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій.-К, 2009.
- Чубинський П. Мудрість віків. — Кн. І. — К., 1995.

ТЕМА 13 КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Своєрідність формування та соціально-історичного розвитку Київської Русі. Введення на Русі християнства. Християнсько-язичницький синкретизм: трансформація засад візантійської духовності під впливом потужної онтологічності давньоруської поганської культури. Імплицитність ідеального формам буття сакральної та етнічної культури Київської Русі. Ритуал і обряд. Вибір християнства візантійського зразка, реформованого у Всликоморавській та Болгарській державах у напрямку посилення національного змісту та обрядової символіки. Категорійні парадигми культури Київської Русі. Істина, добро, краса в духовному універсумі епохи, їх реалізація через категорії «лепоти» та «софійності». Народна духовна культура, билинний епос, календарна поезія та обрядова практика. Етнообрядовість у

синкретизмі етнобуття. Просвітництво. Діяльність Кирила і Мефодія. Дохристиянська писемність. Глаголиця і кирилиця. Книгозбірні та книгописання. Переклади богословської та світської літератури (історичних, природничих, філософських творів, юридичних трактатів, белетристики). Початок власного літописання, агіографії. Природничі знання, їх зведення у «Шестодневі» та «Фізіолозії». Медичні знання та народна медицина. Розвиток давньоруського права від звичаєвого до кодифікованого відповідно до християнської традиції. Освіта в Русі: школи в Києві та Ярославлі, школа для дівчат, приватне навчання. Розвиток міської культури. Пам'ятники мистецтва Київської Русі як втілення світогляду, релігійної та естетичної свідомості. Феномен позапоняттєвого, неопосередкованого словом буття релігійно-духовних сутностей в художній культурі. Середовищний принцип у сакральній архітектурі: єдність образотворчих, предметно-просторових, ритуально-діяльнісних та духовних аспектів функціонування церковних споруд. Проблема стилю мистецтва Київської Русі: стильові домінанти та співвідношення і засадами романського, візантійського стильоутворення. Київська інтерпретація візантійської художньої традиції, Найдавніша дерев'яна (князівські палаци, боярські тереми, дерев'яні церкви) та кам'яна архітектура. Мозаїки. Фрески. Книжкова мініатюра. Прикладне мистецтво: емалі, прикраси, ювелірні вироби, різблення по кості та дереву. Народна, світська та церковна музика. Скоморохи, народні гульбища та їх антицерковний характер. Трансформації архетипу національної свідомості, розгортання, збагачення етнонаціональної ментальності. Українська культура під гнітом татаро-монгольської навали. Давньоруська спадщина в українській та світовій культурі.

Література

- Асеев Ю. С. Джерела. Мистецтво Київської Русі.— К., 1980.
Брайчевський М., Антонович Д. Українська культура.— К., 1993.
Горський В. С. Святі Київської Русі.— К., 1997.
Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення.— К., 1995.
Грушевський М. Історія України-Руси. Т.1.—К.,1991.
Давня українська література: Хрестоматія.— К., 1996.
Історія релігії в Україні: У 10 томах, Т. 1.- К., 1996; Т. 2.- К 1997.
Історія українського мистецтва: В 6 томах, Т.І.— К., 1995.
Історія філософії України: Хрестоматія.— К., 1997.
Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури.— К, 1989.
Махновець Л. Про автора “Слова о полку Ігоревім”.— К 1989.
Моця О. П., Ричка В. М. Київська Русь: від язичництва до християнства: Навч. посібник.— К., 1996.
Огієнко І. Українська культура.— К., 2011.
Семчишин Мирослав. Тисячоліття української культури.— К, 1993.
Січинський В. Чужинці про Україну.— К., 1992.

ТЕМА 14 ОНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ВІД ТАТАРО-МОНГОЛЬСЬКОЇ НАВАЛИ (XIV—XVI СТ.)

Геополітичне підґрунтя культурних зрушень. Територіальне розселення, адміністративно-політична організація, державна підпорядкованість людної українських земель після татаро-монгольської навали. Галицько-Волинське, Литовське князівства, українські землі під польською короною. Рух на південь. Взаємини з Ордою, Візантією, Кримським ханством. Зв'язки з Західною Європою та Балканами. Українська культура у взаєминах із Заходом і Сходом: рецепції та рецесії. Стадіальна редукованість етапів світового історико-культурного процесу в Україні, її причини, компенсаційні механізми, непересічність культурних явищ. Еволюція культурної традиції: спадкоємність культури Київської Русі та творча асиміляція нових цінностей, тенденцій, набутків західно-європейського Ренесансу. Осередки духовної культури. Культурні починання галицьких князів. Олельковичевський ренесанс. Культурно-релігійні центри. Культурний доробок монастирів. Прицерковні братства.

Київський науково-освітній гурток. Книгописання, Переклади Біблії, творів патристики. Літописання та житія. Асиміляція нового західноєвропейського письменницького досвіду. Церковна та народна мова. Початок друкарства. Світогляд та релігійна ідеологія. Конфесійні конфронтації. Брестська та Флорентійська унії, розкол та опозиції в культурі та освіті. Ортодоксантизм та народна культура. Інтеграція матеріального та духовного в народний побутовий та виробничий культурі. Культура міста і села. Селянство як носій та охоронець культурної традиції, традиційної культури. Типи й форми поселень. Українська хата як життєве середовище: конструкція, функція, символіка елементів. Міста та форми їх устрою: звичаєве та Магдебурзьке право. Купецтво та культурні зв'язки з зарубіжжям. Виокремлення елітарної свідомості: синтез взірців західноєвропейського лицарського канону та давньоруської моделі поведінки. Правосвідомість, ставлення до суверена. Нове судочинство, його ритуалізація у формах архаїчних правових уявлень. Етнічне самовизначення та самоназви населення українських територій різної державної підлеглості. Трактатування проблеми національної ідентифікації в сучасній науці. Виникнення козацтва, організація Запорізької Січі. Мистецтво, його розвиток у рамках церковної традиції та вихід за її межі. Оновлення естетичної системи. Гуманістичні критерії у розумінні прекрасного. Зв'язок нової художньої образності з давньоруськими традиціями, засадами романського стилю та Ренесансу. Видовища і театр. Літургійне дійство. Елементи театралізації в народних шридах та іграх. Видовищні традиції Київської Русі (ігри скоморохів та ін.) як компоненти європейської карнавально-гротескової культури. Образотворче мистецтво: відхід від візантійських іконописних канонів. Зародження ансамблю. Монументальний живопис. Ілюмінування рукописів. Архітектура. Фортифікаційне, сакральне, цивільне будівництво. Його стильова та регіональна своєрідність. Музика. Церковна музика. Безлінійне нотне письмо, музичний фольклор та формування нових музичних жанрів (думи, історичні пісні тощо). Наближення музичної стилістики до європейських ренесансних форм. Доробок українських діячів у тезаурусі європейської культури.

Література

- Баканурский А. Г. Украинский фольклорный театр: от истоков до народной драмы.— Одесса., 1994.
- Давня українська література'. Хрестоматія.- К., 1996.
- Діалог культур: Матеріали Перших наукових читань пам'яті Дмитра Чижевського.— К., 1996.
- Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVIII ст.- К., 1996.
- Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні.— Львів, 1975.
- Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича.— К, 1994.
- Історія української літератури: У 2-х томах, Т. 1.— К., 1987.
- Історія українського мистецтва: В 6-ти томах, Т. 2.— К., 1867.
- Історія української музики: В 6-ти томах, Т. 1.— К., 1988.
- Логвин Г. Н., Міляєва Л. С. Український середньовічний живопис.— К., 1976.
- Маланюк Є. Нариси з історії нашої культур.— К, 1992.
- Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори.— К., 1996.
- Огієнко І. Українська культура. — К., 1991.
- Огієнко І. Українська церква: У 2-х томах, Т. I.— К., 1993.
- Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінця XVII — початку XXVIII ст.).— К, 1988.
- Семчишин Мирослав. Тисячоліття української культури.— К, 1993.
- Січинський В. Чужинці про Україну.— К., 1992.
- Українські перекази / Упоряд. М. Возняк.— К., 1997.
- Чижевський Д. І. Історія української літератури: У 2-х кн. Кн. 1.— Тернопіль, 1994.
- Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3-х томах, Т. 1.- К., 1990.

ТЕМА 15 ДУХОВНИЙ СВІТ РЕНЕСАНСУ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ПІДНЕСЕННЯ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI—ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Розвиток культури, науки, мистецтва епохи Відродження, утвердження гуманістичних ідей, релігійні протистояння та впливи цих процесів на напрямки культуротворення в Україні. Інтерпретація ренесансного гуманізму в українській культурі: зміна ціннісних орієнтацій,

висунення національних пріоритетів та розгортання етнічних рис у культурі, активізація ролі культури в національному самоствердженні. Посилення значущості людської особистості та поширення просвітництва. Часткова секуляризація культури. Нове в інтерпретації візантійської спадщини. Рецепція ідей реформації та контрреформації, їх соціально-політична заангажованість та своєрідність відображення у культурно-релігійній свідомості українського соціуму. Співвідношення ортодоксальної культури та культури мас. Розбудова козацької культури, її впливи на формування загальних ознак української культури та соціально-психологічних рис українців. Осередки культури, освіти та науки. Шкільництво, його організація, конфесійна приналежність мова, напрямки навчання. Острозька слов'яно-греко-латинська школа — перший слов'янський учбовий заклад вищого рівня. Відновлення ролі Києва як провідного культурно-освітнього центру України. Створення Києво-Могилянського колегіуму: патріотичне спрямування виховання, природничі та гуманітарні науки. Перші шкільні підручники та розвиток філології. Книгописання. Секуляризація книжкової справи. Літописання та полемічна література. Вплив на літературу реформаційних та гуманістичних ідей. Переклад Святого Письма народною мовою. Розвиток книгодрукування: видання Києво-лаврської, львівської, чернігівської друкарень. Художня культура та естетична свідомість. Образна реалізація категорій української етнокультури, ідеалів, надій, мрій українського народу. Література писана. Усна народна творчість. Жанри вербального та музичного фольклору. Державницькі ідеали та напрямки епіки. Музика. Побутове музикування. Музичні інструменти. Нотна система, гімнографія. Розвиток ліричної пісні. Шкільний театр. Початок вертепу. Ярмарковий театр. Ренесансні риси в архітектурі та образотворчому мистецтві. Переосмислення західноєвропейських ренесансних форм з огляду на давньоруські архітектурні традиції. Стильові зміни та канони іконопису. Початок застосування ансамблю у станковому малярстві. Становлення світського живопису, портрет. Декоративно-ужиткове мистецтво. Значення культурного оновлення на межі XVI—XVII ст. для визначення подальших шляхів розвитку української культури. Формування українського барокко.

Література

- Героїчний епос українського народу: Хрестоматія.— К, 1993.
Давня українська література: Хрестоматія.— К., 1996.
Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні в XVI—XVIII ст.— К., 1983.
Історія релігії в Україні: У 10 томах.— Т. 2.— К., 1997.
Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича . — К, 1994.
Історія української літератури: У 2-х томах, Т.1.— К., 1987.
Історія українського мистецтва: У 6-ти томах, Т. 3.— К., 1968.
Історія української музики: У 6-ти томах, Т. 1.— К, 1988.
Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI—XVIII ст- К, 1981.
Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури.— К., 1992.
Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори.— К., 1996.
Мицько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636).—К., 1990.
Нічик В. М. Петро Могила в Україні— К, 1997.
Овсійчук В. Українське мистецтво другої половини XVI — першої половини XVIII ст.: Гуманістичні та визвольні ідеї.— К., 1985.
Огієнко І. Українська культура.— К., 2011.
Огієнко І. Українська церква: У 2-х томах, Т. 2.— К.,-, 1993.
Пановські Е. Ренесанс: категорія культури чи самообман доби. // Філософська і соціологічна думка.— 1993.— № 11- 12.
Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія.— ч. 1, 2.— К., 1995
Філософія Відродження на Україні.— К., 1990.
Яворницький Д. Історія українських козаків: У 3-х томах, Т. 2, 3.- К, 1990, 1991.

ТЕМА 16 УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА В УМОВАХ АВТОНОМІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII—XVIII СТ.)

Національно-визвольна війна і піднесення самосвідомості українського народу. Політичний поділ України, занурення української культури у різні культурні середовища. Домінанти розвитку української культури: протидія іноземній асиміляції, етнічне самоствердження, досягнення національної самоідентичності через звернення до своїх

культурних витоків, до джерел народного мистецтва. Українське бароко — системотворчий чинник української культури XVII—першої половини XVIII ст. Бароко як тип культури, його своєрідність в умовах духовного життя України. Українська ментальність крізь призму бароко: світовідчуття та світогляд, розуміння сенсу буття та ідеали, провіденціалізм та есхатологізм, національно-культурна аперцепція, семантичні пріоритети, категорії, образність, символіка. Співвідношення в українській культурі стильових принципів бароко, просвітництва та класицизму. Освіта та діяльність науково-освітніх центрів на Правобережній та Лівобережній Україні. Єзуїтські, уніатські, протестантські освітні заклади. Братські та дяківські школи, народні училища, колегії. Відкриття Львівського університету. Розбудова Києво-Могилянської Академії. Система навчання (риторика, етика, філософія тощо). Доробок випускників та викладачів Академії, її роль у культурному розвитку України, Росії, інших слов'янських народів. Г.Сковорода: життєдіяння, гуманізм, естетика і поетика творчості. Синтез стилістики бароко та просвітництва у літературній спадщині Г.Сковороди. Розвиток мови та мовознавства. Поширення друкарства. Політичні ідеї та форми державного управління: гетьмансько-старшинська модель врядування, форми народовладдя в Запорізькій Січі. Значення козацтва, Запорізької Січі у соціально-політичній історії України, образ України як козацької держави. Козацькі чесноти та імідж — складові системи національних ідеалів, самоуявлень українців. Народна побутова культура та її етнозберігаючі функції. Поселення, зміни українського житла, господарська культура, звичаї, обрядовість. Мистецтво в культурі бароко, бароко як мистецький стиль. Еволюція суб'єкта художньої культури та трансформація художньої картини світу. Утвердження нових цінностей, смакових критеріїв. Синтез в українській культурі просвітницьких ідей та барочного світобачення. Співвідношення естетичної діяльності та теоретичної рефлексії в розвитку українського бароко, основні принципи його естетики. Драматизація форми. Розуміння риторики та реалізація категорій риторичного й дидактичного. Література та фольклор. Поетика стилю бароко. Літературні течії та жанрові форми (полемічне письменство, ораторська та повістєва проза, драма, поезія). Розвиток українського епосу, його значення у культуротворчості. Категорія героїчного, її політичний сенс та художньо-образне втілення. Кобзарство. Музика. Розвиток багатоголосся, нартесного співу, інструментальної музики. Театральне мистецтво: інтермедії, національна своєрідність вертепу. Піднесення і занепад шкільного і започаткування професійного театру. Активний розвиток світських жанрів у живописі (портретного, історико-батального, пейзажного). Архітектура бароко та становлення класицизму. Інкорпорація України Росією та праця українців на чужому полі культури. Місце українського бароко у європейській культурі та подальшому розвитку культури України.

Література

- Героїчний епос українського народу. Хрестоматія.— К., 1993.
- Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси л історії українського державотворення.— К., 1995.
- Давня українська література. Хрестоматія.— К., 1996.
- Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні е XVI—XVIII ст.- К, 1983.
- Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича.— К, 1994.
- Історія української літератури: У 2-х томах, Т. 1.— К., 1987.
- Історія українського мистецтва: У 6-ти томах, Т. 3.— К-, 1968.
- Історія української музики.: У 6-ти томах, Т. 1.— К., 1988.
- Макаров А. М. Світло українського бароко.— К., 1994.
- Нічик В. М. Петро Могила в Україні.— К, 1997.
- Огієнко І. Українська культура.— К., 1991.
- Огієнко І. Українська церква: У 2-х томах, Т.1,2.- К,1993.
- Парахонський Б. Бароко: поетика і символіка // Філософська і соціологічна думка.— 1993.— № 6.
- Січинський В. Чужинці про Україну.— К, 1992.
- Сковорода Григорій. Повне зібрання творів: У 2 томах.— К, 1973.
- Українське літературне бароко,— К., 1987.
- Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія.— К., 1991.
- Чижевський Д. Історія української літератури.— Тернопіль, 1994.

Шевчук В. Козацька держава— К, 1996.
Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3-х томах, Т. 3.- К, 1991.

ТЕМА 17 КЛАСИЧНА КУЛЬТУРА ХІХ СТ.

Умови існування української культури після скасування Гетьманщини та втрати Україною автономії. Сплеск ліберальних ідей та їх придушення, репресії проти політичних об'єднань (декабристів, Кирило-Мефодієвського товариства). Активізація російської імперської політики. Перехід ортодоксальної культури на переважно російські ціннісні орієнтири, її русифікація. Народно-побутова культура, фольклор як терен збереження національно-культурної традиції, захист української національної свідомості як форми протистояння соціальному гнобленню русифікованої верхівки. Нова демократична інтелігенція, її змагання на ниві української культури. Адміністративна протидія національно-культурному розвитку. Шляхи руху української культури ХІХ ст. та динаміка стильових пріоритетів: просвітительство, класицизм, романтизм, реалізм, їх діахронна послідовність та синхронне побутування, соціально-культурна орієнтованість, місце у творчості майстрів. Народна культура та мистецькі ремесла. Вплив соціального буття на форми побутової культури: традиції та новації. Міський та сільський побут. Житло та господарство. Громадський побут, свята та обряди. Фольклор, його види, тематичне розгалуження жанрів. Впливи фольклору на професійне мистецтво. Наукові розвідки в галузі етнографії, фольклористики, національної історії та культури. Професійна художня культура та її народні джерела. Класицизм в Україні: парадигми нормативних категорій класицизму та своєрідність їх трактування в українському мистецтві: інтегрування з ідеями просвітництва, емоційне забарвлення та відповідність національному світовідчуттю, історико-національна тематика та мотивація. Класицизм та академізм. Класицизм в українській архітектурі. Романтизм та пошуки національних основ української культури. Реалізм у художній культурі ХІХ ст. теоретична розробка та художньо-творче втілення. Семантичні основи естетики: нові ідеали, витиснення «високого стилю» та класицистської символіки соціально-психологічним підходом. Т. Г. Шевченко, його художня творчість, гуманістичні та національно-визвольні ідеї. Стильова розбудова видів мистецтва. Література. Етнографізм як літературне явище, його прояви у різних стилях і напрямках творчості. Соціальна спрямованість української літератури ХІХ ст. Револьюційний демократизм як літературний напрямок. Критичний реалізм, етнографічний реалізм. Драматургія та театр. Музичне мистецтво: утвердження української композиторської та виконавської шкіл. Українська опера. М. Лисенко — основоположник української класичної музики. Образотворче мистецтво, використання у ньому етнографічних елементів. Різновиди тематичного живопису, роль соціально-побутової картини. Українські митці у мистецтві Росії та Західної Європи. Художня освіта: малювальні школи в Києві, Одесі, Харкові. Діяльність мистецьких об'єднань. Архітектура та намагання централізованого керівництва нею. Стильова уніфікація та національно-регіональна своєрідність української архітектури. Освіта та наука. Пригнічення національної школи, репресійні заходи царського уряду проти української мови та протидія цьому з боку прогресивної української інтелігенції. Пожвавлення національно-культурного руху на західних землях України. Вища освіта в Україні. Київський, Харківський, Новоросійський університети та формування нових наукових напрямків. Вища освіта для жінок. Роль Наукового товариства ім.Т.Г. Шевченка у розвої гуманістичних наук та культури в Україні. Розвідки в галузі філософії. Українська духовна традиція й нові підходи до визначення місця філософії в культурі. Екзистенційні мотиви “філософії серця” П. Юркевича. Світоглядні ідеї П. Юркевича, А. Гілярова, А. Козлова, М. Грота та їх вплив на розвиток культурологічної й естетико-мистецької думки в Україні та Росії наприкінці ХІХ та у ХХ ст. “Українська ідея” як культурна парадигма. Торування нових шляхів в мистецтві. Початок модерну.

Література

- Грушевський С. Духовна Україна: Збірка творів.- К, 1994.
Драгоманов М. Вибране- К, 1996.
Забужко О. С. Філософія української ідеї: Франківський період- К, 1993.
Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича.—К., 1994.
Історія української літератури: У 2-х томах, Т. 1.- К, 1987.

Історія українського мистецтва: У 6-ти томах, Т. 4, кн. 1.- К., 1969; кн. 2.- К, 1970.

Історія української музики: У 6-ти томах, Т. 2.- К., 1990; Т. 3.-К, 1990.

Костомаров М, Вибране.- К, 1997.

Леся Українка. Зібрання творів у 12 томах— К, 1975.

Лобановський Б. Б., Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини ХІХ ст.- початку ХХ ст.- К, 1989.

Маланюк Є. Нариси з історії нашої культур.— К, 1992.

Огієнко І. Українська культура,- К, 1991.

Семчишин Мирослав. Тисячоліття української культури.— К, 1993.

Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича.— К., 1993.

Франко І. Зібрання творів у 5-ти томах.- К, 1976.

Чижевський Д. І. Історія української літератури.— Тернопіль, 1994.

Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 6-ти томах.— К., 1963- 1964.

ТЕМА 18 УКРАЇНА НА НОВИХ ШЛЯХАХ. ВІДРОДЖЕННЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Державно-політична історія України на початку ХХ ст. та діалектика її культурного руху. Прискорення технічного прогресу, економічне піднесення, розгортання науки та освіти в Україні наприкінці ХІХ—початку ХХ ст. Поширення лібералізму, демократизму, активізація революційних тенденцій в ідеології та політичних рухах. Територіальне розчленування України: культура України в складі Російської імперії та Польщі, Галицьке відродження. Соціальна ситуація та загострення національного питання. Його розробка в історіософії, культурології, художній критиці західної та східної України, у діаспорі. Ідеологія українства: програми української державності, зміст української національної ідеї, теза про геополітичну зумовленість своєрідності української культури. Осмислення ролі української культури як рушія відродження нації та засобу духовного єднання українців у світах. Дискусія з проблем національно-культурної автономії. Зміст і значення полеміки гіро національну культуру в українській літературно-художній критиці на зламі ХІХ—ХХ ст. Нові духовні обрії як передумова «третього ренесансу» в Україні. Взаємозв'язок української культури з авангардним пошуком у світі мистецтва та її самоцінність. Художня культура як формотворчий чинник української духовності. Декаданс, модерн, футуризм як світобачення та світовідношення. Основні стилі та напрямки літератури та мистецтв і в Україні на початку ХХ ст. Оновлення народницького реалізму. Неоромантизм. Символізм. Імпресіонізм. Спектралізм. Кубізм. Український модерн. Образотворче мистецтво та архітектура модерну. Еклектика та основні напрямки стилізацій (неокласицизм, ретроспективізм, неоукраїнський стиль). Пожвавлення театального та музичного життя. Відкриття у Києві Оперного театру. Розгортання художньої освіти: робота музично-драматичних та рисувальних шкіл Літературно-мистецькі угруповання та їхні програми. Журнал «Українська хата» та теоретична розробка проблем українського національного стилю. Пореволуційне національно-культурне піднесення та його перепинення. Революція, громадянська війна, здобуття та втрата Україною національної державності. Комуністичні утопії, ідеологічні домінанти соціалістичної революції, культурне та мистецьке життя в Україні 20-х років. Зміст поняття «культурна революція» та історичні реалії. Програма культурного будівництва та політика українізації у 20-ті роки. Поширення мережі національних шкіл та просвітницьких закладів, розгортання українського книгодрукування та преси. Ліквідація неписьменності. Заходи щодо розвитку української мови та мов національних меншин в Україні. Впровадження української мови в учбових закладах та адміністративних установах. Розвиток природничих та гуманітарних наук. Мистецьке піднесення, розмаїття творчих пошуків, плюралізм у обранні художніх напрямків та стилів, експерименти у сфері засобів виразності. Футуризм та ідейно-естетична програма часопису «Нова генерація». Бойчукізм. Конструктивізм та функціоналізм в архітектурі. Створення Української академії мистецтв. Художні об'єднання 20-х років та основні вектори ідейно-естетичних протистоянь. Програми художніх об'єднань в образотворчому мистецтві. Боротьба за оновлення української літератури, її незалежність від російських впливів. Хвильовизм. Шляхи подолання «провінційності», розробка ідей самоцінності української культури. Літературні гуртки лівого напрямку. Гурток київських неокласиків, Літературні дискусії 1925— 1928 рр. Драматургія та

новаторство у театрі «Березіль». Адміністративне згортання процесу націоналізації культури на початку 30-х років, компанія проти «націонал-ухильництва». Репресії проти діячів художньої культури та винищення напрямків, котрі були ними започатковані. Значення «Українського ренесансу» 20-х років, його зв'язок з національно-культурним піднесенням в Україні наприкінці ХХ ст.

Література

- Винниченко В. Заповіт борцям за визволення.— К., 1991.
- Бичко А. К., Бичко Б. І. та ін. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій.— К., 1993.
- Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї.— К., 1991.
- Енциклопедія українознавства.— Львів, 1993— 94.
- Жулинський М. Г. Из забуття — в безсмертя / Сторінки призабутої спадщини.— К., 1990.
- Иванько И. Очерки развития эстетической мысли Украины.—М., 1981.
- Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича — К., 1994.
- Історія української літератури: У 2-х томах, Т. 2.— К., 1988.
- Історія українського мистецтва: У 6-ти томах, Т. 5.— К., 1967.
- Історія української музики: У 6-ти томах, Т. 3.— К., 1990
- Історія української радянської музики. Навч. посібник.— К., 1990.
- Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ—ХХ століть.— К., 1993.
- Кістяківський Б. Вибране.—К., 1997.
- Кононенко П. П. Українознавство.— К, 2009
- Курбас Л. С. Березіль: Из творчої спадщини.— К., 1988.
- Овсянко - Куликовский Д. Н. Психология национальности.— Петроград, 1922.
- Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі.— К, 1997.
- Рубан В. В. Забытые имена: Рассказы об украинских художниках ХІХ— начала ХХ века.— К., 1980.
- Танюк Л. С. Драма української драми // Сучасність.— 1989.— № 9.
- Українська ідея. Перші речники.— К., 1994.
- Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича.— К., 1993.
- Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 1.— К., 1990.
- Хвильовий М. Твори у 2-х томах.— К., 1990.
- Шкляр Л. Історія політичної культури України.— К., 1995.

ТЕМА 19 УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ЗА ЧАСІВ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ В СРСР

Встановлення жорсткого однопартійного диктату над культурою. Активізація російсько-імперських тенденцій, ідеологічний та політичний наступ проти українізації, руйнування системи народної культури, художніх промислів у 30-ті роки. Впровадження в мистецтво методу соціалістичного реалізму, його основні принципи. Ідеологічні парадигми, соціально-класичний підхід до трактування явищ та оцінки творів. Догматичне розуміння реалізму, обмеження форм художнього вислову, різке звуження можливостей творчого пошуку. Зведення національного компоненту в мистецтві до сфери художньої форми («соціалістичне за змістом, національне за формою» радянське мистецтво). Трактування проблеми ідеалу, панегіризм по відношенню до системи та влади. Політизована схематизація та тенденційність як результат службового місця мистецтва у тоталітарному суспільстві. Стильові параметри соцреалізму: орієнтація на реалізм ХІХ ст., звернення до класичних зразків попередніх епох. Розвиток науки та освіти. Кількісна розбудова Академії наук України, розгортання наукових досліджень при жорсткому ідеологічному контролі їх напрямку. Політика русифікації усіх сфер життя. Культурно-наукове «донорство» України на користь Москви. Боротьба режиму з інакомисленням, репресії та еміграція. Культура української діаспори в Європі та Америці, її політичні та етнокультурні напрямки. Українська наука і культура за межами України. Боротьба за вивільнення культурного життя України з-під тиску офіціозу. Геополітичне становище, зміна кордонів України після Другої світової війни як передумова нової національно-культурної інтеграції. Політична та ідеологічна «відлига»- 60-х років і національно-культурне пожвавлення. Діяльність «Клубу творчої молоді». «Нова хвиля» у

поезії, музиці, театрі, що протистояла офіційній естетичній доктрині соцреалізму. Українська гельсінська спілка та боротьба за права людини і гуманістичні пріоритети. Новий русифікаторський натиск та ущільнення ідеологічних бар'єрів періоду стагнації. Дисидентський рух та репресії проти нього. Культурна опозиція, непідцензурна література, мистецтво андерграунду та його вплив на суспільну думку. Усвідомлення суспільством ідейного, морального вакуума офіційної культури. Розширення тематики та об'єктивності наукових студій у гуманітарній сфері. Звернення до історичної та художньої спадщини, що була закритою. Розробка прогресивних напрямків у природничих науках. Вивільнення інтелігенції з-під обмежень офіційної ідеології, її вихід на передові рубежі змагань за поступ української культури.

Література

- Академія наук України.— К., 1993.
- Бичко А.К., Бичко Б.І. та ін. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій.— К., 1993.
- Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? // Вітчизна.— 1990. №№ 5, 6, 7, 8.
- Діалог культур: Матеріали Перших наукових читань пам'яті Дмитра Чиженського.— К., 1996.
- Донцов Д. Дві літератури нашої доби.— Львів., 1991.
- Иванько И. Очерк развития эстетической мысли Украины.— К., 1981.
- Історія української літератури: У 2-х томах, Т. 2.— К., 1988.
- Історія українського мистецтва: У 6-ти томах, Т. 5.— К., 1967; Т. 6.— К., 1968.
- Історія української радянської музики: Навч. посібник.— К., 1990.
- Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920—30-х років: соціальний портрет та історична доля.— К., 1993.
- Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років.— К., 1995.
- Репресоване “Відродження” (Українська культура у 20-ті роки) — К., 1995.
- Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича — К 1993.
- Українська література ХХ ст.: Навч. посібник — Кн II ч 2-- К 1995.
- Українське; слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 3.— К., 1994.
- Философская культура Украины и отечественная общественная мысль XIX-XX вв.—К., 1990.
- Чижецкий Д. Твори у 4-х томах. Т.1.— К, 1997.

ТЕМА 20. УКРАЇНА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: СТАН КУЛЬТУРИ ТА ФАКТОРИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Національно-культурна еліта у змаганнях за відродження національної самосвідомості, утвердження культурної самобутності, здобуття державної незалежності України. Діяльність суспільних організацій та товариств (Народного руху України, товариства “Прогрес”, республіканської та міжнародної асоціації українців тощо). Культура в умовах державної незалежності. Поняття культурного відродження, його наукові та пропагандистські аспекти: відновлення, оновлення, розвиток культури. Зростання національного самоусвідомлення, поглиблення національно-культурного самопізнання, ліквідація “білих плям” та асиміляція повного тезаурусу історії української культури, реанімація національних цінностей та сучасна трансформація аксіологічної системи національної культури — підґрунття та основний механізм її оновлення. Мова як чинник культурної консолідації нації. Мова в системі визначальних факторів національної ментальності: мовно-культурна аперцепція. Боротьба за реалізацію статусу української мови як державної. Суб'єкт культуротворчості: утвердження пріоритетного значення особистості взагалі та творчої індивідуальності зокрема. Забезпечення свободи культурної, мистецької, конфесійної діяльності в рамках гуманістичних критеріїв. Вільне змагання різноманітних мистецьких, літературних, філософських, наукових напрямків та шкіл. Український етнос як суб'єкт культуротворчості. Українська культура та культури національних меншин України. Культура в умовах ринкових відносин та економічної кризи. Оптимізація співвідношення культури та демократичної держави — необхідна умова культурного та державного розвитку. Форми державної підтримки культури. Роль культури у

створенні незалежного та самодостатнього духовного світу самостійної держави. Утвердження в суспільстві гуманних цілей і цінностей, лібералізація суспільних та міжлюдських відносин, гармонізація міжнаціонального та міжконфесійного життя. Взаємозбагачення етнокультур в Україні. Стан і проблеми народного мистецтва на сучасному етапі: регресія, регенерація, напрямки розвитку, місце і значення в культурі. Роль народного мистецтва у відновленні рис етнічного архетипу, активізація та семантична актуалізація його структур. Етнос в реаліях і символах фольклору та здатність народного мистецтва до трансформацій. Професійне мистецтво в сучасній Україні: світоглядні засади, пошуки образності, місце та роль в суспільстві. Маскульт та елітарне мистецтво. Сакральне мистецтво в сучасній інтерпретації. Нові організаційні форми діяльності творчих спілок. Завдання досягнення повноти і системності культури. Створення власного інформаційного поля та визначення його культурних критеріїв і пріоритетів, підвищення загальної якості духовного життя суспільства. Роль культури у подоланні екологічної кризи. Перебудова, вдосконалення освіти, пошуки нових форм навчання та організації навчальних закладів. Утвердження пріоритету державної мови, патріотичного виховання. Засвоєння належного обсягу історії й сучасного доробку української культури та мистецтва як передумова формування національної свідомості та гідності громадян. Активізація співучасті України у міжнародному культурному житті. Асиміляція та адаптація до національної ментальності надбань інонаціональних культур. Входження в культурний час світової історії через узгодження імпульсів світового культурного процесу з тенденціями та іманентними закономірностями історичного руху української культури. Орієнтація на утвердження власного місця України в системі світової культури, її минулого, сучасного та майбутнього.

Література

- Бичко А. К., Бичко І. В. Феномен української інтелігенції. Спроба екзистенціального аналізу.— К., 1995. // Слово і час.— 1995.— № 9- 10.- 1996.- № 7.
- Вервес Г., Дзюба І., Жулинський М. Українська національна культура: минуле, сучасне, майбутнє // Слово і час.— 1991- № 2.
- Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть.— К, 1991.
- Дзюба І. Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність. // Наука і культура. Україна: Щорічник.- Вип. 22.— К, 1988.
- Зарубіжні українці: Довідник.— К, 1991.
- Корнієнко Н. М. Культура: переходова доба і незалежна держава // Слово і час.— 1992— № 2.
- Крисаченко В. С. Екологічна культура.— К, 1996.
- Липа Ю. Призначення України.— К, 1992.
- Мистецтво та етнос.-- К, 1991.
- Плав'юк М. Коментар до сьогодні // Всесвіт.— 1994, № 10.
- Потебня А. А. Мысль и язык.— К., 2007.
- Римаренко Ю. І. Національний розвій України: проблеми і перспективи.— К-, 1995.
- Русін М. Ю. Фольклор: традиції і сучасність.— К; 1991.
- Танюк Л. С. Місія культури і духовності у творенні Української держави // Танюк Лесь. Монологи.— Харків, 1994.
- Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник.— Львів, 2014.
- Українська література ХХ ст: Навч посібник. Кн. II, ч. 2.— К., 2019.
- Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 3.— К., 2011
- Українська художня культура: Навч. посібник.— К., 2021.
- Феномен української культури: методологічні засади осмислення.— К., 2016.